

اهمیت نظارت و ضعف در عملکردها

برایند آرای ارزی شده در همایش نظارت در صنعت بانکداری، همراه با یک گفتگو

تهیه کننده: شیوا معتمدی

وی در گزارش خود همچنین اضافه کرد که میزان ریسک در بانک‌های ایران از معیار حداکثر چهار در سطح بین‌المللی، در سطح ۳/۶۶ می‌باشد و با نگرشی به سمت آینده، در خواهیم یافت که رعایت اصول مدیریت ریسک در بانک‌ها و تشکلهای مالی در ایران بسیار مهم و لازم بوده و نظام‌های مورد نیاز برای مدیریت کردن ریسک نیاز به توجه خاص دارند.

■ ■ ■
بانک‌ها، بحران‌ها و ریسک‌های زیادی را با خود حمل می‌کنند، در حالی که نشانه‌هایی از آن را آشکار نمی‌سازند.
■ ■ ■

یکی دیگر از کارشناسان زبده‌ای هم که در این همایش حضور داشت، دکتر رضا حمزه‌ای بود که موضوع مدل بانکداری در مقیاس جهانی را به عنوان موضوع مقاله خود تعیین کرده بود. دیگر سخنرانان این همایش عبارت بودند از آقایان: هوشنگ خستویی، هوشنگ نادریان، عبدالله طالبی، دکتر ولی‌الله سیف، دکتر حسین عبده تبریزی، دکتر طبیبیان، دکتر مهدویان، دکتر سیدولی‌الله فاطمی اردکانی، دکتر حسین کنیری و خانم دکتر شهیندخت خوارزمی با موضوع مسوولیت اخلاقی سازمان‌ها و مدیران.

نویسنده علمی برای مدیریت ریسک مالی در کشور را ارائه کرد. شایان آرائی سپس در ضمن سخنرانی خود، به این موضوع اشاره کرد که: «در سال‌های گذشته، موازی با حجم عظیم تخصیص منابع مالی از طریق بانک‌های مختلف دنیا، شاهد بحران‌های زیان‌ها و حتی ورشکستگی‌های متعدد بانک‌ها بوده‌ایم. بانک‌های موفق، به دلایل مختلف از قبیل نوسانات نرخ بهره، تورم، ارز و یا عدم بازپرداخت و معوق شدن تسهیلات ارائه شده، با بحران‌های نقدینگی و ورشکستگی‌های متعدد روبرو شده‌اند». وی افزود: «ماهیت فعالیت بانک‌ها به گونه‌ای است که این نهادها می‌توانند ظاهراً علامتی از بحران و یا ورشکستگی از خود نشان ندهند ولی بحران‌ها و زیان‌های پنهانی و احتمالی را به حالت‌های گوناگون با خود حمل نمایند» به گفته سخنران مزبور، این ویژگی، مسوولان نظارتی و اجرایی سیستم‌های مالی را بر آن داشته است تا مقوله مدیریت ریسک در تشکلهای مالی و به خصوص در بانک‌ها را با جدیت بیشتر و کارشناسانه‌تر مورد توجه قرار دهند و این مساله تا حدی اهمیت پیدا کرده است که بانک تسویه حساب‌های بین‌المللی و کمیته بال بر آن شده‌اند تا آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های خاصی را برای اعمال مدیریت ریسک و تعیین حد کفایت سرمایه در بانک‌ها و دیگر تشکلهای مالی تهیه کنند و به اجرا در آورند.

همایش "نظارت در صنعت بانکداری" به همت انجمن حسابداران خبره ایران در تاریخ ۱۹ و ۲۰ اردیبهشت گذشته در سالن همایش‌های رازی برگزار شد. در بین سخنرانان و شرکت‌کنندگان در این همایش، علاوه بر مدیران بانک‌های ایران و بانک مرکزی، کارشناسانی به چشم می‌خوردند که چه در ایران و چه در خارج از ایران در حرفه و علم خود صاحب‌نظر می‌باشند.

مباحث این همایش عموماً پیرامون نظارت بر بانک‌ها در ایران و مقایسه آن با سایر کشورهای جهان دور می‌زد. و از آنجا که همیشه، سیستم نظارتی در دستگاه‌های مختلف مملکت، دارای نقاط ضعف و نارسایی‌های زیادی است، لذا در مورد چگونگی نظارت بر سیستم پولی و مالی کشور نیز ایرادات سخنان فراوانی وجود داشت.

از مهمترین موضوعاتی که در این همایش مطرح شد، موضوع مدیریت ریسک در صنعت بانکداری بود و سخنرانی مهندس شاهین شایان آرائی به این موضوع اختصاص داشت. وی در سخنرانی خود، ضمن ارائه گزارشی از چگونگی و معیارهای مدیریت ریسک در دنیا و وضعیت ایران در صحنه بین‌المللی، روش‌های

■ ■ ■
بسیاری از بحران‌ها نتیجه عدم نظارت کافی و وافی بر بانک‌هاست.
■ ■ ■

دریغ از اینهمه بی‌عملی!

در رابطه با فضای حاکم و محتوای کلی این همایش، با چند نفر از حاضران مصاحبه‌هایی صورت گرفت که بسیاری از آنان مایل به ذکر نام خودشان در این گزارش نبودند. یکی از آنها در ارتباط با کیفیت این همایش چنین گفت: «به نظر من، چندسال دیگر که بگذرد، ایران در برگزاری انواع همایش‌ها و آرایه انواع الگوها در زمینه‌های مختلف سازندگی، می‌تواند یکی از رکوردداران جهان باشد! اما همه اینها در همین حد تمام می‌شود.» وی افزود: «ما عده‌ای هستیم که ما را به انواع همایش‌ها در زمینه‌های مختلف دعوت می‌کنند و بعد هم در نهایت مسرت و دقت گزارش‌ها، الگوها، اخبار و تازه‌های علمی را جمع‌آوری می‌کنیم و به خانه می‌بریم و در مکانی بایگانی می‌کنیم و دیگر به سراغشان نمی‌رویم!» به گفته او «همه چیز بسیار عالی است: سخنرانان از سطح علمی و آگاهی بسیار بالایی برخوردارند. همچنین مدعوین همه از دست‌اندرکاران و فرهیختگان این مرزوبوم هستند، پذیرایی هم که... اما دریغ از اینهمه بی‌عملی!»

اما یکی از اعضای انجمن حسابداران خبره در زمینه برگزاری این همایش می‌گوید: «برگزاری همایش‌هایی از این دست بسیار موثر و کمک‌کننده است.» وی می‌افزاید: «امروزه شاید دستیابی به انواع منابع، بسیار آسانتر و سهل‌تر از گذشته باشد، اما هنوز بسیاری از مسوولان ما، یا نمی‌توانند و یا نمی‌خواهند به مطالعه روش‌ها و شیوه‌های نوین برای اداره امور خود بپردازند. بنابراین، همایش‌هایی از این دست، همیشه این کمک را به ما می‌کنند تا آموخته‌های خود را بازبینی کنیم و آنها را با دیگران در میان بگذاریم. و در صحنه علمی، رقابتی را به‌وجود بیاوریم تا شاید سطح آگاهی همگان بالاتر برود.»

وی همچنین اضافه می‌کند: «برای برگزاری این همایش، اعضای انجمن زحمتهای زیادی را متقبل شده‌اند، و ما شاهد بودیم که به پیشنهاد بانکیان و صاحبان مسوولیت در حیطه بانکداری در ابتدا استقبال شایانی از برگزاری این همایش شد، اما

میزان ریسک در بانک‌های ایران از معیار حداکثر چهار در سطح بین‌المللی، در سطح ۳/۶۶ می‌باشد!

متأسفانه هنگام عمل، آنچه را که انتظار داشتیم، به‌دست نیاوردیم و بسیاری از کسانی که انتظار حضورشان در این همایش بیش از همه می‌رفت، ما را موردکم‌لطفی خود قرار دادند.»

خانمی از شرکت‌کنندگان که دانشجوی مقطع دکترای رشته اقتصاد است، می‌گوید: «موضوع نظارت در صنعت بانکداری، تز دکترای من است و من در این حیطه تحقیقات زیادی کرده‌ام. آنچه مسلم است، دستگاهی که مهمترین نیض یک کشور، یعنی بخش مالی و پولی آن را در دست دارد، از نظر نظارتی باید در سطح بسیار پیشرفته‌ای باشد تا بتواند به مسایلی که در پیش رو قرار می‌گیرند، پاسخ به‌موقع بدهد، منتها در ایران متأسفانه شاید بنا به دلایلی این موضوع در صنعت بانکداری، از نقاط ضعف فراوانی برخوردار است. من فکر می‌کنم که یکی از مهمترین دلایل آن هم حضور دولت در این عرصه می‌باشد. این امر باعث می‌شود تا مدیران و مسوولان کمتر به فکر نظارت بر عملکرد بانک‌ها باشند.» وی می‌افزاید: «خوب، البته بحث طولانی است، اما به عنوان مثال، می‌توان به همین موضوع سخنرانی در رابطه با مدیریت ریسک اشاره کرد که ایران بدین لحاظ در شرایط بسیار خطرناکی قرار دارد و همین مساله باعث بسیاری از رکودهای ما در عرصه اقتصادی جهان می‌شود. و این برعهده مسوولان است که با تفکر بیشتر نسبت به این موضوع گرایش نشان دهند. یا در مورد بحث ارتباطات و فن‌آوری که متأسفانه همیشه چندین پله از فن‌آوری جهان عقب‌تر هستیم... بنابراین، بهتر است که با دقت و جدیت بیشتری به این مسایل توجه شود، چون برای مملکتی با امکانات ما حیفاً است که از این جریان دور بماند.»

اگر به جای نظارت، دخالت کنیم، نتیجه کاملاً برعکس خواهد شد.

ریسک بسیار بالا، محتاج نظارت بسیار جدی است

در رابطه با انگیزه‌ها و نحوه برگزاری و دستاوردهای این همایش هم مصاحبه‌ای با آقای سلامی از اعضای انجمن حسابداران خبره و از مجریان این همایش داشتیم.

خواهشمند است بفرمایید که انگیزه و هدف

از برگزاری این همایش چه بوده است؟ □ همانطور که از اسم همایش مشخص است، موضوع آن نظارت بر صنعت بانکداری است که امروزه در انواع همایش‌هایی که توسط خود بانک مرکزی و یا مراجع دیگر برگزار شده است، کمتر به آن توجه می‌شود. بحث نظارت بر بانک‌ها، بحث بسیار بااهمیتی است، به دلیل این که عمده دارایی‌های مردم، نزد بانک‌ها نگهداری می‌شود و می‌تواند با بی‌توجهی، پذیرش ریسک‌های بالا و یا عدم نظارت صحیح، به خطر بیفتد و مسلماً در پی ورشکستگی بانک‌ها، کل اقتصاد جامعه نیز به خطر خواهد افتاد. همانطور که می‌دانیم، اتفاقاتی از این دست، در کشورهای دیگر بسیار افتاده است. به عنوان مثال، می‌توان به کشور آرژانتین اشاره کرد که در سال گذشته دچار چنین موردی شد، و یا کشورهای آسیای جنوب شرقی که چند سال پیش دچار چنین بحرانی شدند. بسیاری از این بحران‌ها به علت عدم نظارت کافی و افی بر بانک‌هاست.

بانک مرکزی می‌تواند برای نظارت بر بانک‌ها از حساب‌سان حرفه‌ای که لزوماً عضو انجمن حساب‌سان خبره هم نباشند، استفاده کند.

در این همایش، از سه بُعد به موضوع نظارت پرداخته شد: (۱) نظارت درون‌سازمانی، (۲) نظارتی که صاحبان سهام و یاصاحبان بانک‌ها انجام می‌دهند، که در ایران معمولاً دولت است، (۳) نظارتی که بانک مرکزی طبق مقررات و ضوابط مدونی که دارد، به آن می‌پردازد. در بحث‌های نظارت درون‌سازمانی، ابزارهایی وجود دارد که از آن دسته می‌توان به مدیریت ریسک اشاره کرد، بدین معنی که ریسک باید در یک سازمان وجود داشته باشد، تا به واسطه آن نظارتی صورت گیرد، و این خود یکی از موضوعات مطرح در این همایش بود. موضوع دیگر، تحت عنوان «نظام راهبری بانک‌ها» است که نحوه اداره بانک‌ها را با توجه به منافع صاحبان سهام و سپرده‌گذاران، نقد و بررسی می‌کند و بحث بسیار نوینی در صنعت بانکداری جهان می‌باشد. و شرایط آن هم به نحوه حسابرسی و کنترل داخلی برمی‌گردد و زیرمجموعه نظارت درون‌سازمانی است.

دخالته صورت می‌گیرد، نتیجه کاملاً برعکس خواهد شد.

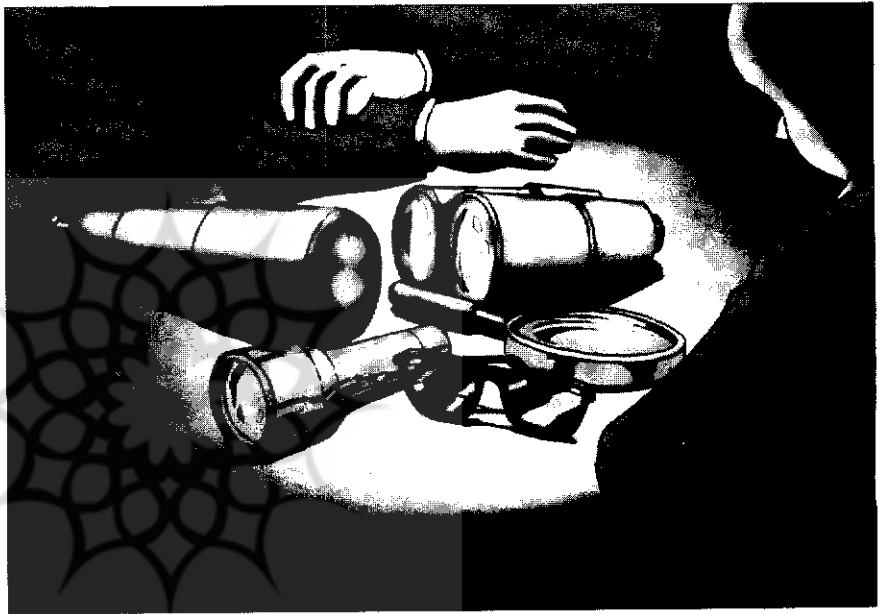
در هر حال، همه موضوعاتی که در این همایش گنجانده شده است، معضلات و مسایلی هستند که هر کدام می‌تواند به تنهایی موضوع یک همایش جداگانه قرار گیرد و کاری که انجمن حسابداران خبره انجام می‌دهد، این است که جرقه‌ای را در مورد هر کدام از اینها ایجاد می‌کند، و دینی است که این انجمن باید به جامعه ادا کند. حال بر ذمه خود مسوولان است که هر کدام از اینها را چگونه پیگیری و بررسی نمایند، و تنها خوشحالی ما از این است که آنچه را که به نوعی به حرفه ما مربوط می‌شود، مطرح کرده‌ایم و آغازکننده آن بوده‌ایم.

ما هنوز نمی‌دانیم که بانک‌های ما چقدر مطالبات معوق دارند و بانک مرکزی هم فرصت بررسی ندارد.

آیا هیچ قانون و یا مصوبه‌ای وجود دارد که بانک‌ها را ملزم به استفاده از شما به عنوان افراد حرفه‌ای در امر حسابرسی و نظارت کند؟

□ قانونی وجود ندارد، اما همانطور که آقای ناظمی، رئیس سازمان حسابرسی هم مطرح کردند، بسیاری از وظایف حسابرسی را در دنیا به حرفه حسابرسی محول کرده‌اند. در مقوله نظارت بر بانک‌ها هم بخشی از آن که به حرفه حسابرسی مربوط می‌شود، به صورت کنترات از طرف بانک مرکزی به بعضی از شرکت‌های حسابرسی محول شده و آنان این مسوولیت را به عهده می‌گیرند. اما متأسفانه در ایران از این مقوله هنوز استفاده‌ای نشده است، در حالی که بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، می‌تواند از حساب‌برسان حرفه‌ای و موسسات حرفه‌ای که الزاماً از افراد انجمن حساب‌برسان خبره هم نباشند، استفاده کند. در اینجا لازم است توضیح دهم که اعضای جامعه ما، متولیان حسابداری نیستند و ما به غیر از این انجمن، جامعه حسابداران رسمی هم داریم که موسسات عضو آن از حسابدارانی هستند که امضای آنان نزد دولت معتبر است. در این راستا ما می‌توانیم به جامعه حسابداران کمک‌های شایانی بکنیم و می‌توانیم راهکارهایی را پیدا کنیم که بهترین کمک‌ها را به حرفه حسابداری بکنند.

است بین بانک‌های ایران و بانک‌های پیشرفته دنیا. به عنوان مثال، یکی از مقایسه‌هایی که صورت می‌گیرد، میزان ریسکی است که در بانک‌های ایرانی وجود دارد. ما از معیار حداکثر چهار، دارای ریسک ۳/۶۶ هستیم، و این ریسک بسیار بالایی برای یک بانک است، که به خودی خود، یکی از انگیزه‌های قوی برای نظارت جدیدتر بر بانک‌ها می‌باشد. این واقعیت هشدار است برای مسوولان محترم بانک مرکزی که البته جای بسیاری از آنان هم در این همایش خالی بود، زیرا ما از همه استادان محترم بانک‌های کشور دعوت کردیم تا در این همایش شرکت نمایند، ولی

▲ برای هر یک از انواع نظارت، ابزارهای خاصی وجود دارد.

ظاهرأ به قدری نسبت به این مسایل اشراف داشته‌اند که لزومی به شرکت در این جلسات ندیده‌اند! اما در هر صورت، به نظر من بعضی از مباحث، ارزش دوباره شنیدن را دارند. به عنوان مثال، همین موضوع مدیریت ریسک، بحث بسیار مهم، نوین و ارزنده‌ای بود که در ایران از معضلات مهم صنعت بانکداری بشمار می‌رود، و حداقل این که در بانک‌های ایران اجرا نمی‌شود، و انتظار ما این بود که کسانی که مسوول این جریان‌ها هستند، علاقمندتر از این باشند. از مباحث دیگر، موضوع بانکداری الکترونیک و فن‌آوری ارتباطات در بانکداری است. همچنین است بحث تفکیک مساله نظارت از دخالت، که یکی دیگر از معضلات نظارت در بانکداری ایران به حساب می‌آید، و طرح این موضوع که وقتی به جای نظارت،

موضوع دیگری که در روز اول همایش مطرح شد، بحث "حسابرسی مستقل" و تفاوت‌های آن با دیگر نظارت‌هاست. این امر، نظارتی است که توسط صاحبان بانک انجام می‌گیرد. گزارش حسابرسی مستقل علاوه بر استفاده‌هایی که برای صاحبان سهام بانک‌ها دارد، مورد استفاده بانک مرکزی، به عنوان ناظر بانک‌ها نیز قرار می‌گیرد. از آنجا که در این زمینه استانداردها متفاوت است، و نیز مهمتر از استاندارد، مقرراتی است که از طرف شورای پول و اعتبار برای بانک‌ها وضع می‌شود، لذا یک حسابرس باید نهایت دقت و توجه را به همه این موارد داشته باشد.

بعد از همه اینها، موضوع محوری که در این همایش مطرح شد، نظارت بانک مرکزی بر بانک‌ها بود و بحث آن هم از این سوال شروع شد که: اصولاً نظارت در بازار مالی باید به چه شکلی باشد؟ و بعد از آن هم به انواع نظارت پرداخته شد، که بر دو نوع نظارت متمرکز و نظارت غیرمتمرکز، تقسیم می‌شود و بر مبنای آن، نظارت بازار پول از بازار سرمایه جدا می‌شود. و این که اصلاً چرا این نظارت ضرورت دارد، و در آخر هم چرایی و چگونگی نظارت بانک مرکزی مطرح شد.

▲ علاوه بر این محور اصلی، موضوعات دیگری که مورد توجه و بررسی قرار گرفت، چه بود؟

□ مباحث دیگری که در این دو روز مطرح شده، موضوع بانک تراز جهانی و همینطور مقایسه‌هایی

بنابراین، برای برخورداری بانک مرکزی از جامعه متخصصان حسابداری و حسابرسی قانونی وجود ندارد، اما خود نیاز می‌تواند به نوعی این قانون را بسازد، به گونه‌ای که خود آقایان یا احساس نیاز به این مساله، به فکر استفاده و یافتن راهکار منطقی تر برای نظارت بیفتند، چون در بسیاری از زمینه‌ها احساس خطر می‌شود. به عنوان مثال، همین مدیریت ریسکی که صحبت آن شد، در ایران یک معضل بزرگ است، یا این که ما هنوز نمی‌دانیم که بانک‌های ما چه میزان مطالبات معوقه دارند، یعنی هیچکس به درستی نمی‌داند و این خطرناک است. و بانک مرکزی هم حتی فرصت این را نمی‌کند که بررسی کند که آنچه به عنوان بخشنامه از طرف شورای پول و اعتبار، در رابطه با مطالبات معوقه صادر شده است، در بانک‌ها اجرا می‌شود یا خیر؟ به همین علت در خیلی از موارد ما می‌بینیم که سررسید میلیاردها تومان از مطالبات گذشته، اما هنوز جزو مطالبات فعال به حساب می‌آیند. یا حساب‌های قرض الحسنه که اصولاً باید در خدمت افراد نیازمند باشند و با توجه به میزان پس‌اندازی که در این مورد صورت می‌گیرد، می‌توان به هر نفر به‌طور میانگین، سالانه صد هزار تومان قرض الحسنه پرداخت کرد، اما می‌بینیم که همه آنها یک جا جمع شده و در بعضی از موارد به صورت وام‌های هنگفت به یک شخص پرداخت می‌شود، و یا فقط جوایز آن چیزی در حدود ۲۰۰ میلیارد تومان می‌شود که اگر بخواهند همین را بین افراد نیازمند توزیع کنند، رقم قابل توجهی خواهد شد که بسیاری را تحت پوشش قرار می‌دهد، ولی متأسفانه می‌بینیم که هیچ نظارتی در مورد آن صورت نمی‌گیرد.

❑ / نقش بانک مرکزی را در این رابطه چگونه ارزیابی می‌کنید؟
 ❑ ظاهر امر نشان می‌دهد که بانک مرکزی در یک حالت ایزوله قرار گرفته که هیچ مرجعی قدرت رسوخ به آن را ندارد. به نظر می‌رسد که مسوولان امر در بانک مرکزی خود را از دیگران بالاتر می‌بینند و نیازی به کمک مراجع دیگر احساس نمی‌کنند، در حالی که می‌بینیم که خودشان نیز دچار کم‌کاری هستند، کم‌اینکه اکنون در سال ۸۴ هستیم، اما هنوز ترازنامه سال ۸۲ را هم بیرون نداده‌اند. یا بسیاری از مواردی که در دنیا، جزو الزامات افشا است، می‌بینیم که در ایران همه به صورت محرمانه است و مردم که صاحبان اصلی بانک‌ها هستند، هیچ اطلاعی از آنها ندارند. یا گزارش‌هایی که طبق قوانین بانکداری جهانی باید افشا شوند، اما مردم ما از آن بیخبرند.

■ ■ ■
 مردم که صاحبان اصلی بانک‌ها هستند، هیچ اطلاعی از عملکرد واقعی بانک‌ها ندارند.
 ■ ■ ■

به هر حال، همانطور که گفتم، بانک مرکزی در یک حالت ایزوله‌ای قرار دارد که هیچ رسوخی بدان امکانپذیر نیست، کم‌اینکه ما از آنها دعوت کردیم که در موضوعی به این مهمی که مبحث نظارت بود، شرکت جویند و حتی از آقای رییس‌کل خواهش کردیم که تشریف بیاورند و افتتاح جلسه را به عهده بگیرند، اما متأسفانه هیچ عکس‌العمل مثبتی به ما نشان ندادند.
 ❑ / برخورد این آقایان با پیشنهاد شما چگونه بود؟

❑ همین عملکرد نشانه برخورد ایشان بود. در اولین همایشی که ما در این زمینه‌ها گذاشتیم، خود این آقایان - نه به‌طور رسمی، اما ضمنی - به ما گفتند که اگر در این زمینه همایش‌های دیگری را برگزار کنید، ما هم کمک خواهیم کرد. و ما هم به همین انگیزه این همایش را طراحی کردیم و در حدود شش هفت ماه پیش به شورای عالی بانک‌ها و بانک مرکزی اعلام کردیم، و حتی در حدود چند ماه پیش به خود آقای رییس‌کل اعلام کردیم و از ایشان دعوت کردیم. آنها هم می‌توانستند بگویند که به شما اصلاً ربطی ندارد. ولی تنها یک هفته قبل از برگزاری همایش اعلام عدم‌آمادگی کردند! در حالی که در چنین همایشی بسیاری از مدیران سطوح عالی بانک‌ها باید حضور داشته باشند که هیچیک نیامدند. به هر حال، آنگونه که گفته می‌شد که در دولت آقای خاتمی به نهادهای مدنی، مانند انواع انجمن‌ها، توجه می‌شود، در عمل اینطور نبود، در صورتی که در اینجا، هیچکس، هیچگونه انتفاعی ندارد. البته ناگفته نماند که آقای دکتر طبیبیان، یا آقای دکتر مهدویان، که به گونه‌ای با بانک مرکزی مرتبط بودند، یا مدیر محترم بانک ملی، سخنرانی‌هایی ارائه کردند، اما قضیه این است که ما انتظاری بیش از این از مسوولان محترم بانک مرکزی و کلاً از جامعه بانکی ایران نداشتیم.
 ❑ / به خاطر شرکت در این گفتگو از شما تشکر می‌کنیم.

نشانی پست الکترونیکی مجله بانک و اقتصاد:

bankvaeghtesad@yahoo.com